

ДОСЛІДЖЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ КНИГОВИДАННЯ ТА ЙОГО СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

Вінницький національний технічний університету

Анотація

Здійснено дослідження ринку книговидання та його структурних елементів, зокрема проаналізовано формування попиту та пропозиції, представлена сегментація за ключовими параметрами ринку, здійснено оцінку конкуренції. В роботі окреслено ключові особливості та характеристики діяльності ринку та здійснено їх аналіз. В результаті дослідження було визначено його тенденції та передумови розвитку.

Ключові слова: ринок книговидання, структура ринку, ключові параметри ринку, ключові особливості та характеристики діяльності ринку.

Abstract.

The research of the book publishing market and its structural elements was carried out, in particular, the formation of demand and supply was analyzed, the segmentation according to the key parameters of the market activity was presented, and the competition was evaluated. The work outlines the key features of the market and analyzes them. As a result of the research, its trends and prerequisites for development were determined.

Keywords: book publishing market, market structure, key market parameters, key features and characteristics of market activity.

Книговидання є однією з головних галузей креативної економіки, складовою культурної та освітньої сфери. Показники випуску книжкової продукції слугують індикаторами культурного розвитку країни.

У 90-х роках ХХ століття українські видавництва переживали складний період. Зменшення обсягів видань та тиражів було пов'язано зі складним економічним становищем в країні, відсутністю інвестицій та фінансування з боку держави, нестабільністю на ринку та високими витратами на видання книг. Однак, згодом книговидання стало знову активно розвиватись. В середині 2000-х років відбулося розширення видавничих можливостей, відкрилися нові видавництва, з'явилася можливість друкувати книги в маленьких тиражах та на підприємствах з індивідуальним замовленням. Крім того, відбулось розширення асортименту видавництв, які зосередились не тільки на літературі, але й на наукових та популярних книгах. З появою Інтернету та цифрової технології відбулася зміна підходу до видання та продажу книг. Настали нові можливості для продажу електронних книг та аудіокниг, що дозволило збільшити кількість читачів та збільшити прибуток видавництв.

З іншого боку, ринок книговидання в Україні стикається з деякими проблемами, такими як піратство, незадовільний рівень розповсюдження книг в регіонах, складність у виготовленні та розповсюдженні друківаних видань на рівні малого та середнього бізнесу. Окрім того, електронна книга та аудіокнига отримують все більший попит, що змушує видавництва пристосовуватися до нових ринкових тенденцій та розвивати відповідні сервіси. Також слід відзначити, що зростає популярність української літератури як в Україні, так і за її межами, що сприяє збільшенню обсягів продажів книг на ринку.

Однак, на фоні цього розвитку, є певні проблеми, які торкнулися ринку книговидання в Україні. До них можна віднести проблему підробки книжок та порушення авторських прав, низький рівень купівельної спроможності населення, недостатнє фінансування урядом культурних проєктів та недостатня підтримка молодих талантів. Також, важливо зазначити, що розвиток книговидання в Україні був обмежений впливом російськомовної культури, що спричинило труднощі в формуванні національної книжкової традиції та її популяризації. Однак, останнім часом, зростає популярність української літератури, яка допомагає відновлювати книжкову культуру в країні [1-3].

На ринку книговидання в Україні можна виділити кілька основних сегментів, які відрізняються за такими критеріями [4]:

1. Жанр: сегменти можуть бути розділені за жанрами книг, такими як художня література, наукова література, дитячі книги, підручники, релігійна література та інші.

2. Цінова категорія: сегменти можуть бути розділені за ціновим діапазоном книг, наприклад, бюджетні, середні та преміум книги.

3. Формат книг: сегменти можуть бути розділені за форматом книг, наприклад, тверда обкладинка, м'яка обкладинка, електронні книги та аудіокниги.

4. Цільова аудиторія: сегменти можуть бути розділені за цільовою аудиторією, такою як діти, підлітки, дорослі, фахівці та інші.

5. Територія розповсюдження: сегменти можуть бути розділені за територією розповсюдження, наприклад, локальні, регіональні, національні та міжнародні.

6. Мова видання: сегменти можуть бути розділені за мовою видання книг, наприклад, українські, російські, англійські та інші.

Ці сегменти можуть перетинатися між собою, що створює широкі можливості для видавництва. Кожен з цих сегментів може мати свої власні особливості та вимоги щодо якості та змісту книг. Успішність видавництва залежить від його здатності адаптуватися до потреб різних сегментів та конкурувати на цьому ринку.

Товари-субститути для ринку книговидання - це товари, які можуть задовольнити ті ж потреби читачів, що і книги, але в іншій формі. До таких товарів можна віднести [5]:

1. Електронні книги - це цифрові версії друкованих книг, які можна читати на електронних пристроях, таких як смартфони, планшети та електронні читалки. Вони зручні для подорожей та зберігання великої кількості книг у компактному пристрої.

2. Аудіокниги - це аудіозаписи книг, які можна прослуховувати на комп'ютерах, планшетах, смартфонах або спеціальних пристроях для прослуховування аудіокниг. Вони зручні для прослуховування під час виконання рутинних робіт, тривалих подорожей або під час спорту.

3. Відеоігри - це графічні ігри, які можна грати на комп'ютері, консолі або мобільному пристрої. Деякі відеоігри містять елементи літературних творів або історичних романів, тому вони можуть задовольнити потреби тих, хто любить читати книги.

4. Періодичні видання - це журнали та газети, які містять інформацію на різні теми, включаючи літературу та культуру. Вони можуть бути джерелом нової інформації для тих, хто любить читати книги, а також надають можливість поглиблювати знання з різних областей.

5. Мультимедійні видання - це інтерактивні електронні версії книг, які містять графіку, анімацію, звукові ефекти та відео. Вони можуть замінити друковані книги для дітей, які цікавляться новими технологіями та відчувають більшу привабливість до інтерактивних засобів. Окрім того, мультимедійні видання можуть бути вигідними для використання в освітніх цілях, оскільки вони можуть забезпечити більш ефективний спосіб навчання, якщо порівнювати зі звичайними друкованими підручниками.

Попит на ринку книговидання залежить від багатьох факторів, таких як соціальний та економічний стан населення, освітній рівень, культурні уподобання, наявність інших форм розваг та розвитку технологій.

За останні роки спостерігається спад попиту на друковані книги в Україні. Однак, зростання попиту на електронні книги та аудіокниги, що відображає розвиток технологій та зміну у споживчих уподобаннях. Крім того, попит на книги національних авторів та перекладів з іноземних мов є стабільним.

Також варто зазначити, що попит на книги деяких жанрів може змінюватись в залежності від суспільних подій та трендів. Наприклад, попит на книги з історії та політики значно збільшився після початку повномасштабної війни. До того ж стабільний попит на книги сприяє ініціатива державних установ та неприбуткових організацій, які забезпечують доступність книг для певних груп населення (наприклад, дітей, людей похилого віку, людей з обмеженими можливостями тощо).

На сьогоднішній день, можна виділити кілька особливостей попиту на книги та видання [6]:

- Зростання попиту на електронні та аудіокниги. Це пов'язано зі зміною способу споживання контенту та зручністю використання цих форматів, особливо в умовах зростання популярності смартфонів та планшетів.

- Збільшення попиту на книги з практичною та прикладною спрямованістю, такі як книги про бізнес, саморозвиток, кулінарію, садівництво тощо. Люди стають більш активними та бажають підвищувати свої навички та знання у різних галузях.

- Зменшення попиту на художню літературу у друкованому форматі. Це пов'язано зі зменшенням часу, який люди приділяють читанню та збільшенням конкуренції з боку інших форм розваг, таких як відеоігри та стрімінгові сервіси.

- Зростання попиту на книги українських авторів та видавництв. Це пов'язано зі зростанням патріотизму та популяризацією української культури.

- Збільшення попиту на книги для дітей та молоді. Це пов'язано з бажанням батьків надати дітям якісний та корисний контент для розвитку та навчання.

Загальний попит на книги зменшується через конкуренцію з іншими формами розваг та розвиток технологій, але залишається стійким у певних категоріях, таких як наукова література, художня література, дитяча література, і т.д. Електронні книги ж стають все більш популярними серед читачів через зручність та доступність, особливо в онлайн-форматі. Однак, друковані книги залишаються популярними серед тих, хто віддає перевагу традиційному способу читання.

Концентрація попиту на певні види книг залежить від соціально-економічного стану країни та культурних особливостей населення. Адже він є досить вразливим до економічних та соціальних змін, що може призвести до коливань попиту на книги. Конкуренція на ринку книговидавництва є досить великою, але лідери ринку все ще мають значну владу в умовах наявності великої кількості постачальників.

Також важливо відмітити вплив повномасштабної війни. За даними Книжкової палати з випуску книжок 2022 року порівняно з 2021 роком фіксують падіння за назвами на 47%, а за накладами – на 56% на початок грудня. І це у порівнянні з ковідним роком. З початку повномасштабної війни зріс попит на історико-політичні книги та загалом книги українською мовою. За інформацією МКІП (Міністерство культури та інформаційної політики) 350 бібліотек розбомблено. Всі бібліотеки, які були на окупованих територіях розграбовані [7].

На сьогоднішній день, ринок книговидавництва в Україні продовжує розвиватись та змінюватись. Відбувається зростання кількості видань та видавництв, з'являються нові ініціативи, які сприяють розвитку книговидавництва в Україні. Зокрема, на сьогоднішній день функціонує багато малих та середніх видавництв, які спеціалізуються на випуску певних жанрів книг або роблять ставку на певну аудиторію. З'явилися інтернет-магазини книг, електронні книги та аудіокниги.

Ринок книговидавництва в Україні можна охарактеризувати як динамічний, але досить складний і конкурентний. З одного боку, на ринку діють багато національних та іноземних видавництв, які пропонують широкий асортимент книг різних жанрів, включаючи художню, наукову, дитячу літературу та інші. Розвинена мережа книгарень та магазинів з продажу книг в крупних містах України забезпечує зручний доступ до книг для читачів.

У регіональному вимірі галузь книговидавництва в Україні є значною мірою централізованою. Непропорційно велику частку видавництв розташовано в м. Києві, а також у містах Харкові і Львові.

Конкурентне середовище на ринку книговидавництва в Україні є досить насиченим, з великою кількістю учасників.

Основні конкуренти на ринку книговидавництва включають наступні типи компаній:

- Видавництва. Це компанії, які спеціалізуються на випуску книг та інших друкованих матеріалів.

- Книгарні. Це компанії, які продають книги та інші друковані матеріали в роздріб.

- Онлайн-магазини. Це компанії, які продають книги та інші друковані матеріали в Інтернеті.

- Авторські агентства. Це компанії, які допомагають письменникам знайти видавців для своїх творів.

- Конкурентні продукти. Це можуть бути електронні книги, аудіокниги, журнали та інші друковані матеріали.

Крім традиційних видавництв, на ринку книговидавництва в Україні конкурують електронні книги та аудіокниги, сервіси з підпискою на електронні книги та аудіокниги, такі як Scribd та Audible, та нові технології, такі як розумні книги та віртуальні книги. Ці інновації пропонують користувачам зручну систему взаємодії та нові можливості для отримання знань та розвитку.

Однак традиційні видавництва мають свої переваги, такі як довіра та відомість, які допомагають їм залишатися конкурентоспроможними на ринку.

Ціна та структура ринку книговидання в Україні формуються під впливом різноманітних факторів, серед яких можна виділити наступні [8]:

- Конкуренція на ринку: кількість видавництв та книготоргових мереж впливає на формування конкурентної середовища, яке в свою чергу впливає на рівень цін. Якщо на ринку багато видавництв і книготоргових мереж, то ціни можуть бути меншими, оскільки компанії будуть конкурувати між собою.

- Попит на книги: рівень попиту на книги також впливає на ціни. Якщо попит на книги високий, то ціни можуть бути вищими, оскільки компанії можуть збільшити ціни на популярні книги.

- Кількість та вид книг, що видавництво випускає: ціна може змінюватися в залежності від кількості та виду книг, які видавництво випускає. Якщо видавництво випускає більш складні технічні книги, то вартість їх може бути вищою.

- Технічний рівень видавництва: ціна на книги також може залежати від технічного рівня видавництва. Якщо видавництво використовує дороге обладнання та матеріали, то ціни на їх продукцію можуть бути вищими.

- Економічні умови: економічна ситуація в країні може вплинути на ціни на книги. Якщо економічна ситуація в країні нестабільна, то ціни можуть бути нижчими, оскільки люди будуть менше готові витратити гроші на книги. Цінові сегменти, що сформувалися на ринку книговидання в Україні можна розділити на кілька категорій в залежності від цінової політики видавців та рівня якості видань:

- Бюджетний сегмент. В цьому сегменті можна знайти книги найнижчої цінової категорії, які зазвичай є популярними бестселерами, або книгами з популярних жанрів, таких як фентезі, детективи, романи. Ціни на такі книги зазвичай становлять від 50 до 150 гривень.

- Середній сегмент. В цьому сегменті можна знайти книги з середньою ціновою категорією, які зазвичай є новинками відомих авторів або більш спеціалізованими виданнями. Ціни на такі книги зазвичай становлять від 150 до 300 гривень.

- Високий сегмент. В цьому сегменті можна знайти книги найвищої цінової категорії, які зазвичай є виданнями рідкісних книг, наукових досліджень, лімітованих видань або видань зі спеціальним дизайном та ілюстраціями. Ціни на такі книги можуть сягати тисяч гривень.

Варто зазначити, що цінові сегменти на ринку книговидання можуть змінюватися в залежності від ситуації на ринку, зокрема зміни валютних курсів, цінової політики видавців та змін споживацьких звичок. Наприклад, внаслідок девальвації національної валюти в 2014-2015 роках, ціни на книги зросли на 20-30%, що зумовлено збільшенням вартості паперу та інших матеріалів, які використовуються в процесі видання.

Фактори впливу на книговидавництво:

- Державна політика;
- Популярність читання;
- Піратство;
- Ринкові тренди;
- Альтернативні засоби проведення дозвілля;
- Купівельна спроможність населення;
- Економічна ситуація на мікро- і макрорівнях.

Отже, здійснивши аналітико-маркетингове дослідження ринку книговидання та його структурних елементів можна виділити наступні тенденції [1-8]:

1. Останнім часом спостерігається зростання популярності електронних книг, що стимулює розвиток цього сегменту ринку. Електронні книги мають багато переваг, таких як доступність, зручність у використанні та економія простору.

2. За останні роки спостерігається значне зростання популярності аудіокниг. Це пов'язано зі зростанням популярності мобільних пристроїв, які дозволяють легко і зручно слухати аудіокниги, а також з збільшенням кількості людей, які шукають альтернативні формати читання.

3. Ринок книговидання постійно зростає, а це означає, що конкуренція стає все більш жорсткою. Видавництва повинні використовувати різні стратегії, щоб збільшити свою частку на ринку та залучити нових читачів.

4. За останні роки структура ринку книговидавництва зазнала змін. Так, зросла кількість невеликих видавництв, які спеціалізуються на певних жанрах або тематиках. Також з'явилися нові платформи, які дозволяють авторам самостійно публікувати свої книги.

5. Розвиток маркетингу та продажу. Зараз на ринку книговидавництва все більше уваги приділяється маркетингу та продажу. Видавництва знаходять нові способи просування своїх книг, таких як реклама в соціальних мережах та інтернет-магазинах.

6. Розвиток нових технологій. Технологічний прогрес також відіграє важливу роль на ринку книговидавництва. Нові технології дозволяють видавництвам створювати більш інтерактивні та захопливі книги, які можуть привернути увагу нових читачів.

Попит на ринку книговидавництва остаточно не зникне. Проте, формат та спосіб споживання книг постійно змінюються, що вимагає від видавництв адаптуватися до нових умов та технологій. Адже їх наявність та зростання популярності електронних та аудіокниг створює нові можливості для компаній, що активно застосовують ці технології. Крім того, зростання попиту на книжки в електронному форматі та розвиток онлайн-платформ для продажу та розповсюдження книг дає змогу новим гравцям зайняти своє місце на ринку. Завдяки цьому підприємці можуть зменшити витрати на зберігання та розповсюдження книг, а також збільшити свій охоплення аудиторії за рахунок доступності книг онлайн.

Також зростання популярності самовидавництва та самостійного видавництва дає змогу авторам та маленьким видавництвам зайняти своє місце на ринку, що в свою чергу збільшує розмаїття творчих ідей та жанрів на книжковому ринку.

Не зважаючи на вплив різних факторів, що негативно відображаються на книговидавничій справі, ця сфера не втрачає актуальності, популярності та вмiло адаптується до критичних ситуацій.

Загалом, можна зробити висновок, що ринок книговидавництва знаходиться у процесі змін та адаптації до нових технологій та змін у споживчому підході до книг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шпак В.І. Трансформація видавничої справи України у період переходу від командно-адміністративної до ринкової системи управління (1990–2010 рр.). Вісник Гілея Філософські думки. 2010. Вип. 41. С. 420–433.
2. 30 років незалежного книговидавництва в Україні. URL: <https://chytomo.com/30-rokiv-knyhovydannia/>
3. Мельник, Ю.М., Драчук О.В. Аналіз комплексу маркетингу книговидавчої справи. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2010. Вип.№1. С.90–101.
4. Горобець О. О. Статистичний аналіз книговидавництва в Україні та світі. Статистика України. 2018. Вип.№ 2. С. 22–29.
5. Книги та брошури. URL: http://www.ukrbook.net/statistika_.html#neperiod
6. Книговидавництва як проблемний дискурс спеціалізованих мережевих видань. URL: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/7487/1/MR_Hamydulyna.pdf
7. Андросюк, Л. А. Стан та перспективи розвитку поліграфічної галузі України. Науковий вісник Ужгородського університету: Сер. Економіка. 2013. Вип. 3(40). С. 69–73.
8. Звіт за результатами всеукраїнського соціологічного дослідження «Читання в контексті медіаспоживання та життєконструювання». URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1KCC8ZkOAXTWInqRTRchHzpVzUhKtxSf5>

Філатова Любов Сергіївна — канд. екон. наук, старший викладач кафедри менеджменту, маркетингу та економіки, Вінницький національний технічний університет. e-mail: filatovalyba@gmail.com

Афанасієва Маргарита Олександрівна – студентка групи Мр-20б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: m.afanasieva03@gmail.com

Filatova Lyubov Sergiyivna — Cand. Sc. (Economics), Senior Lecturer with the Department of Management, marketing and Economics, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia. e-mail: filatovalyba@gmail.com.

Afanasyeva Margarita O. — student of the Mr-20b group, faculty of Management and Information Security, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa, e-mail: m.afanasieva03@gmail.com